

І. С. Подліснюк

студ. IV курсу

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Є. Д. Стрельцова

ПРИНЦИП АВТОНОМІЇ ВОЛІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТКА

Сьогодні, в умовах глобалізації, коли взаємодія та співробітництво між суб'єктами приватноправових відносин різних країн отримали широку розповсюдженість, особливого значення набувають принципи та інститути міжнародного приватного права (далі – МПрП). При врегулюванні відносин, наприклад, в сфері міжнародної комерційної діяльності, в сфері сімейно-шлюбних відносин, в сфері праці тощо, ускладнених так званим «іноземним елементом», неминуче виникає проблема вибору права, що підлягає застосуванню до відповідних відносин. Це пояснюється об'єктивним фактом наявності колізій між матеріальними нормами національного приватного права різних держав.

Отже, з метою подолання колізій права різних держав в міжнародному приватному праві сформувалися власні засоби юридичного впливу, особливе місце серед котрих посідає принцип автономії волі, який згадується у ст. 5 Законі України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 № 2709-IV (далі – Закон про МПрП) [1, ст. 5].

Кажучи про принцип автономії волі, слід зазначити, що у переважній більшості держав, у тому числі з високорозвиненою економікою, він визнається найбільш дієвим та ефективним засобом подолання колізій різнонаціонального приватного права (держави Західної Європи, Північної Америки (США та Канади), Південно-Східної Азії (Китаю, Сінгапуру, Тайваню, Південної Кореї, Малайзії та інш.) [2].

Отже, для вирішення колізійної проблеми, зокрема, в сфері зовнішньоекономічних зобов'язань, міжнародне приватне право більшості держав дозволяє сторонам договорів, що укладаються, самостійно вибрати право, яке застосовується до відповідних правовідносин, які виникають на основі вільного волевиявлення учасників з різних країн. Таким чином, право сторін на вибір застосовного права до змісту зовнішньоекономічного договору є вираженням принципу автономії волі сторін як основоположного принципу міжнародного приватного права.

Закон про МПрП в ст. 1 п. 5 надає визначення цього принципу: «Автономія волі – принцип, згідно з яким учасники правовідносин з іноземним елементом можуть здійснити вибір права, що підлягає застосуванню до відповідних правовідносин» [1, ст. 1]. Далі ця теза отримує свій розвиток у ст. 5 Закону, яка зазначає, що цей принцип діє у випадках, передбачених законом (п. 1 ст. 5). Зміст даної норми дозволяє дійти висновку, що норми вітчизняного законодавства поширюють дію принципу автономії волі не лише на сферу зовнішньоекономічних відносин, оформлених зовнішньоекономічними договорами (контрактами), але й на будь-які інші приватні правовідносини, ускладнені іноземним елементом. Проте, згадуваний принцип знаходить своє практичне відображення не тільки у внутрішньому законодавстві, а й в деяких договорах про правову допомогу, укладених Україною з іноземними державами

У зв'язку з цим слід також зазначити, що взагалі, ще на початковому етапі свого теоретичного закріплення, даний принцип знайшов відображення у низці міжнародних універсальних та регіональних конвенцій та документів. Зокрема, у Кодексі міжнародного приватного права, або Кодексі Бустаманте (1928) [3]; Конвенції про право, застосовне до міжнародної купівлі-продажу товарів (1955) [4]; Римській конвенції про право, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань, 1980, яку у 2008 р. було замінено для країн Євросоюзу (виняток – Данія) Регламентом Європейського Парламенту та Ради «Про право, яке підлягає до застосування щодо договірних зобов'язань» («Рим I») [5].

Вважаємо за необхідне зосередитися також на деяких теоретичних положеннях стосовно принципу «автономії волі». Незважаючи на практичну зручність і суттєве поширення згаданого принципу, в науці на цей момент немає єдності поглядів щодо його правової природи. По-перше, слід мати на увазі, що «автономія волі» передбачає насамперед вибір застосовного матеріального права, тому слід відрізнити цей принцип від пророгаційної угоди

– угоди про вибір суду для вирішення спорів, оскільки вибір суду не означає автоматичного вибору матеріального права країни суду. По-друге, необхідно особливо відзначити, що сама угода сторін про застосовне право носить автономний характер відносно основного договору. У загальному вигляді це може бути сформульовано таким чином: нечинність угоди не має тягнути нечинності договору, і навпаки. Це право може застосовуватися, зокрема, до встановлення правових наслідків недійсності договору. Однак не завжди цей постулат отримував однозначну оцінку в науці. Так, зокрема, Інститут міжнародного права в Базельській резолюції про автономію сторін в міжнародних контрактах між приватними особами 1992 р. передбачив, що в тих випадках, коли договір недійсний за правом, обраним сторонами, такий вибір не має сили – принцип *in favor validate* [6, с. 281].

Наступний аспект стосується форми угоди про вибір права: так, законодавчо встановлено, що угода сторін про вибір застосовного права має бути прямо вираженою або прямо впливати з умов договору або сукупності обставин справи, відповідно до чч. 1-2 ст. 5 Закону. Тобто, навіть якщо сторони не визначили в договорі, яке право підлягає застосуванню, то існує можливість врахування мовчазної волі сторін, коли зі змісту угоди, з обставин, що супроводжують її здійснення, випливає, що сторони мали на увазі підпорядкувати свої зобов'язання праву конкретної держави [1, ст. 5].

Не можна залишити поза увагою також питання про сферу дії принципу «автономії волі». Так, відповідно до ст. 47 Закону, право, що застосовується до договору згідно з положеннями ч. 1 ст. 47 Закону, охоплює вичерпний перелік сфер дії (дійсність договору, його тлумачення, виконання, припинення тощо). В іншому випадку застосовується право держави, у якій здійснюється виконання договору [1, ст. 47]. При цьому слід зазначити, що не поширюється принцип автономії волі сторін на такі питання, як форма договору, право- і дієздатність сторін тощо.

Отже, підбиваючи підсумки, можна зробити наступний висновок. Принцип автономії волі є надзвичайно корисним інструментом у консолідації інтересів сторін міжнародних приватноправових відносин, так як він містить у собі унікальний, властивий лише міжнародному приватному праву, чинник, котрий не передбачає нав'язування тією чи іншою країною своєї законодавчої системи, а навпаки, – дозволяє сторонам самостійно здійснити вибір права, що підлягає застосуванню до відповідних правовідносин.

Список використаної літератури

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15> (дата звернення: 27.03.2019).
2. Международное частное право: иностранное законодательство / Жильцов А. Н., Муранов А. И. и др.; под ред. А. Л. Маковского. Москва : Статут, 2000. 892 с.

3. Кодекс міжнародного приватного права (Кодекс Бустаманте) : Міжнародний документ від 20.02.1928 р. № 995_419. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_419 (дата звернення: 27.03.2019).
4. Конвенція про право, що застосовується до міжнародної купівлі-продажу товарів : Міжнародний документ від 15.06.1955 р. № 995_915. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_915/ed19550615 (дата звернення: 27.03.2019).
5. Регламент (ЄС) N 593/2008 Європейського Парламенту та Ради «Про право, яке підлягає до застосування щодо договірних зобов'язань («Рим I»)» : Європейський Союз; Регламент, Міжнародний документ від 17 черв. 2008 р. № 593/2008. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_905 (дата звернення: 27.03.2019).
6. Звеков В. П. Коллизии законов в международном частном праве. Москва : Волтерс Клувер, 2007. 416 с.